

MÉLYÉPÍTÉSTUDOMÁNYI



SZEMLE

A Zalaaranygróti Zala-híd.

KÜLÖNLENYOMAT

XIV

ÉVFOLYAM

11

SZÁMÁBÓL

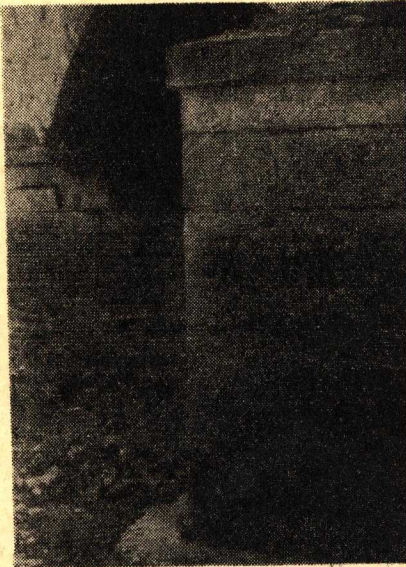
A zalaszentgróti Zalahíd

Dr. GÁLL IMRE

Az ősi település nem esik bele semmiféle országos jelentőségű főútvonalba, csupán a Zala keleti partján húzódó összekötőút szeli át a belterületet. De ez az út sem keresztezi a Zalát s talán ennek tulajdonítható, hogy a Zalaszentgróti Zalahídról csak kevesen tudnak. Márpedig ez a híd figyelemreméltó nemcsak azért, mert Magyarország régi közúti hídjai között csak kettő hidal át nagyobb nyílásokat, hanem azért is, mert 120 éve teljes épségben, átalakítás és hozzáépítés nélkül, eredeti alakjában áll fenn ma is.

A fentebb említett összekötőutat a Zala nyugati partján vonuló Zalaapáti—Zalabér összekötőúttal éppen Zalaszentgrótnál rövidke útszakasz kapcsolja össze, melynek a Zala völgyén egy mederhídja és egy ártéri hídja van. A nyugatabbra fekvő ártéri híd modern vasbetonszerkezetű, kétnyílású, míg a mederhídja négynyílású téglaboltozat, amely a Zalapartig lenyúló településhez közvetlenül csatlakozik, s így kapuját alkotja a községnek.

A híd környezete fás, ennek ellenére a növényzet nem lepi el az építményt oly mértékig, hogy személtét zavarná. A község felőli parton, az északi oldalon



1. kép. A Zalaszentgróti Zalahíd faragottkő pillére

áll a parkkal körülvett műemlék-kastély, melynek jelenléte ugyan csak emeli a híd és környezete együttesének kedvező hatását.

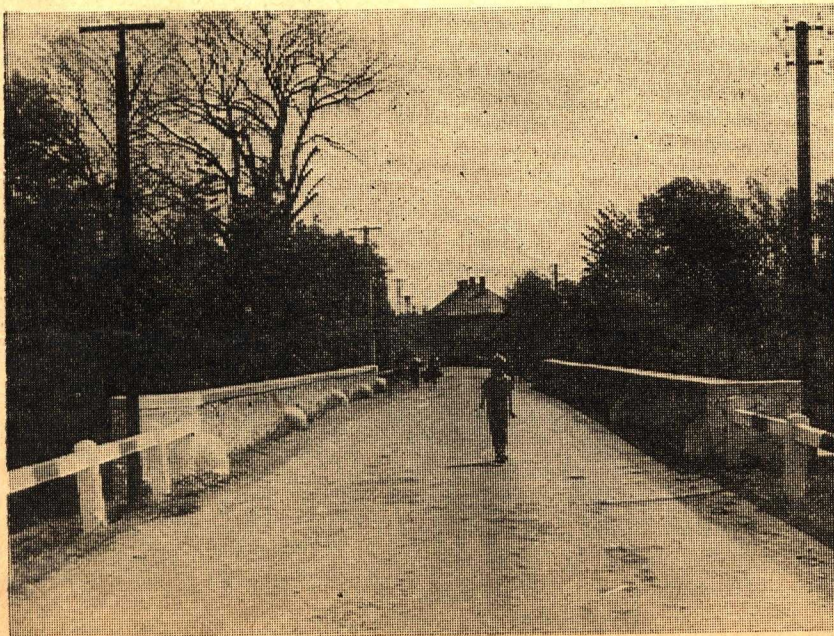
A hídnak mindhárom közép-pillére és mindkét hídfője faragott kőből épült (1. kép). A nyugat felőli első pillér déli oldalán évszámvést látunk: 1846. A faragottkő falburkolat egészen a boltvállakig felhúzódik és különösen a pillérvégek kiképzése

érdemel méltánylást. A vízfolyás felőli oldalon a pillérvégek ívelt háromszög, az alsó oldalon félkör alakúak, szépen faragott fedkövekkel letakarva. A boltozatok téglából falazottak, két téglavastagságban, 29 cm méretű téglából, melyeknek vastagsága azonban a szokásos méretnél jóval kisebb, csupán 5 cm. A homlokfalak vegyes falazatúak, a terméskövek között számos téglát is találhatunk. A mellvédek téglafalazatúak s rajtuk a fedkővet beton utánzat helyettesíti. Nagyön jellegzetesek a híd vízkieresztői, melyek a nyílások közepén a záradékok fölött vannak befalazva, továbbá a kerékvetőkövek, melyek páronként valamennyi pillér és hídfő fölött érzékelteik a szerkezetet. A kerékvetőkövek egynemelyike már annyira lekopott, hogy eredeti vastagságának csak a fele van meg (2. kép).

Az utat kifogástalan aszfaltburkolat fedi, ez azonban nyilvánvalóan csak a közelmúltban oldotta meg a hídon a vízelvezetés és az esővíz kártételeinek kérdését. Régebben a híd háttöltését a csapadékvíz állandóan koptathatta s a töltés földanyagát lassan-lassan a hídfők felé sodorta. A csapadékvíz e lassú, de folytonos munkájának eredménye, hogy a hídnak aránylag rövid szárnyfalai a nyugati oldalon kimerednek s mellettük hiányzik az a földtöltés, melynek tartására épültek (3. kép).

A híd nyílásai 8,85 m (4 öl 4 láb) méretűek, a híd szélessége 6,70 m (3 öl 3 láb), teljes hossza 43 m. Az ívek alakja szegmens negyedkörökből.

A négy nyílás közül rendszerint csak az egyik, mégpedig a kelet felőli szélső nyílás alatt folyik a víz. Ezen a helyen a medret a kimosódástól a betonburkolat védi (4. kép). A másik három nyílás árteret hidal át s a terep magassága helyenként eléri sőt túl is haladja a boltvállak magasságát, itt inkább a túlzott feltöltődés, semmint a kimosás bekövetkezte várható.



2. kép. A Zalaszentgróti Zalahíd pályája, mellvédje és kerékvető kövel. A híd a község bejárati kapuja

A híd forgalma túlnyomórészt helyi forgalom, melynek a híd szélessége és 12 tonna teherbírási módoszerint megfelel.

A híd helyén a XVIII. század végén még nem áll semmiféle híd. A század végén vetődik fel először e helyütt kőhíd építésének gondolata. Zala vármegye közgyűlése 1795-ben csakúgy mint minden más évben megkapja a Helytartótanács figyelemztetését „a felolvadott hó és sósónek mostohasági miatt meghomladozott utaknak meghigattását, az után jókarban tartását...” illetően. Az ezzel kapcsolatos intézkedésbe ebben az évben beleveszik — a járási főszolgabírárnak szóló utasításon kívül — hogy „a Szent Gróti hidakat pedig Győri földmérő megh tekintvén, ha ezeket kőből felállítani lehet, a vélekedését a jövő gyülekezetre beadandja.”¹

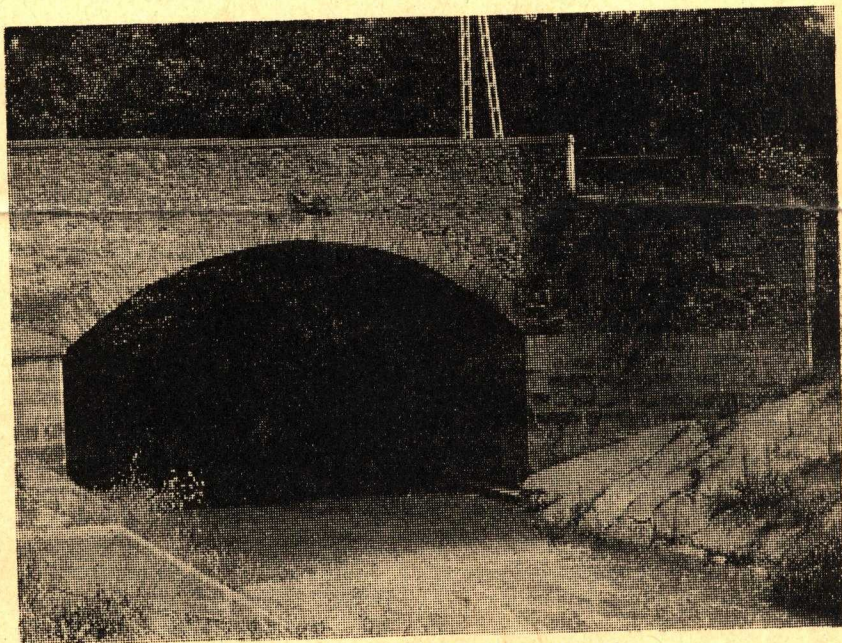
A földmérő a javaslatot és „rajzolatot” beterjeszti és annak nyomán a közgyűlés arra utasítja Hertelendy József főszolgabíró, hogy rendelkezéseit tegye a materiálék megszerzésében az uradalommal egyetértésen.²

Ebben az időben szokásban volt, hogy a vármegye a hídépítésben érdekelt földesúr segítségét is igénybevette. A nagyobb uradalmak — jelen esetben nyilvánvalóan a Zalaszentgróti Károlyi uradalom — rendszerint megengedték, hogy a fát vagy a követ az uradalom területén termeljék ki. Azt az esetleges kétséget, hogy Győri földmérő esetleg fahíd tervét terjesztette volna elő, megcáfolja a következő év áprilisában tartott közgyűlés határozata, melynek jegyzőkönyve megemlíti, hogy „...Rancz János kőműves mester által bé adott jegyzés szerint Szent Gróti Híd Kőből építtetni rendeltetik és az bé adott projectum helyben hagyatik.”³

A hídépítés azonban még nem indul meg. Közel negyven éves szünet következik. A szünet okát kutatva leginkább a francia forradalom által teremtett feszült



3. kép. A Zalaszentgróti Zalahíd északi homlokzata



4. kép. A Zalaszentgróti Zalahíd modernizálása

helyzetet hozhatjuk fel indokolásul, bár erre — a dolgok természeténél fogva — írásos hivatkozás nem található. Azt mindenestre megállapíthatjuk, hogy a francia háborúk lezajlása után, tehát a XIX. század második évtizedét magában foglaló és azt néhány évvel megelőző időszakban a gazdasági helyzet bizonytalansága s a gyakori inflációk is alkalmatlanná tették az időt nagyobb távlatú beruházások lebonyolítására. A Zalaszentgróti Zalahíd építésének ügye tehát negyven évig pihen.

Csak 1834-ben vetődik fel újból a hídépítés kérdése. Ebben az évben fahíd tervét mutatják be a közgyűlésnek, mely azt elfogadja s jóváhagyásra a Helytartótanácsához felterjeszti. Ugyanakkor utasítja a járási főszolgabíró, hogy a hídépítéshez szükséges faanyagot szerezze be és szállíttassa a helyszínre.⁴

Ebben a közgyűlési jegyzőkönyvben az az érdekesség, hogy a fahíd sürgős felállítását „...a

¹ Zalaegerszegi Levéltár. 1795. márc. 7. kgy jkv. 81. old. 31/3616. sz.

² Uo. 1795. dec. 9. kgy. 537. old. 113/56. sz.

³ Uo. 1796. ápr. 25. kgy. jkv. 210. old. 28/1. sz.

⁴ Uo. 1834. jan. 7. kgy. jkv. 100. old. 119. sz.

Szent Grótnál a Zala vizén öszve omlott fahíd helyébe..." indokolással kéri engedélyezni, ami amellelt bizonyít, hogy a későbbi kőhidat e helyen fahíd előzte meg. Ez a fahíd azonban nem lehetett jelentős, hanem bizonyára csak az árvízzel nem számoló, alacsony szintű, jégtől nem védett ún. nyári híd, melyet időszakosan állíthatott fel a község vagy az uradalom. Indokolja ezt a feltevést az a körülmény, hogy a vármegyei közgyűlés jegyzőkönyveiben sehol sem esik szó ennek a hídnak a javításáról, viszont alig hihető, hogy ez lett volna a vármegyében az egyetlen fahíd, melyet sohasem kell javítani.

A Helytartótanács kikéri az Építési Főigazgatóság véleményét, melyet az 108. sz. alatt az 1834. évben intéz el. Az intézkedés szövegét nem ismerjük, mert a Főigazgatóság iratanyaga megsemmisült, s bár a Helytartótanács az iratot „párban” leküldte Zala vármegyének, a közgyűlési jegyzőkönyv nem említi a tartalmát, s az irat nincs a közgyűlési iratok között. Megemlíti azonban a jegyzőkönyv, hogy az Építési Főigazgatóság nyomós észrevételeket közölt, új tervet készített és küldött, s új költségvetést, valamint anyagár és munkabérijegyzéket kíván.⁵

A közgyűlés ennek alapján a járási főszolgabíró és Bajomi István földmérőt utasítja a kívánt pótlások elkészítésére.

Hogy ezekután hogyan történt, hogy hozzáfogtak a kőhíd építéséhez, megmagyarázható azaz, hogy végeredményében két érvényes határozata volt a közgyűlésnek, egyikkel a fahidat, másikkal a kőhidat rendelte el felépíteni. Tény, hogy a kőhidhoz szükséges faragottkő anyag beszerzése iránt 1842-ben intézkedés történik anélkül, hogy erre a vármegye közgyűlése újabb utasítást adott volna. A június 20-i kisgyűlésen kerül szóba ez a kérdés és a járási főszolgabíró felhívást kap, hogy a kőfaragóval egyezkedjék, mert túl sokat kér a munkáért.⁶

A felhívásra Semsey Ádám alszolgabíró terjeszti elő a jelentést, mely szerint a keszthelyi kőfaragómester 729 forint 50 krajcárral többet kér az előirányzatnál. A közgyűlés a jelentés nyomán utasítja Hertelendy Imre főszolgabíró és Csepely József mérnököt, hogy más mesteremberekkel lépjenek érintkezésbe, hogy a hidat a Helytartótanács által megállapított költségkerettel lehessen felépíteni.⁷

A megbízottaknak úgylátszik nehéz dolguk lehetett, mert senki se akadt, aki a Helytartótanács által jóváhagyott egyezségeken a munkát elvállalta volna. Így azután — s ez valószínűleg Csepely ötlete volt — azt a javaslatot terjesztették a közgyűlés elé, hogy „...a hídfőknél a földbe beeső két sor, a többi oszlopoknál egy-egy sor faragott kövek kőműves által más kővel és nem faragott kővekkel is kipótolható volna, és ez által a híd erőssége legkevesebb kárt sem szenvedne...” mire a közgyűlés elhatározza a hídnak ily módon való építését és a kőfaragó bére fejében 2100 pengőforintot kifizetni rendeli.⁸

Az 1844 év elejéig azonban még a konkrét hidépítésről nincs szó, csak a szükséges anyagok beszerzése és a faragott kő előregyártása folyik. A munka beindítására Tolnay Károly főszolgabíró 1844. június 14-én kelt jelentése adja az indítékot. Ebben a jelentésben a főszolgabíró javaslatait öt pontba foglalja össze. Hivatkozik Zala vármegye közgyűlésének 1826. május 29-i közgyűlésében hozott 1157. sz. végzésére, melyben a zalalövői híd építéséhez a megye fogházában őrzött rabokat rendelte ki, hogy ezzel a községekre kirovandó közmunkakötelezettség mértékét csökkentse. Javasolja tehát a Zalaszentgőrti hídnál is a rabmunka igénybevételét s ennek érdekében:

1 az uradalmi fogházban 10, a városi épületben 10 és Novák Ferenc megyei jegyző házában 10 rab elhelyezését,

2 tizenkét őrszolga kirendelését, ebből hat a várbeli hajdúk közül, hat pedig a járásokbeli foglárók közül kerülne ki,

3 a rabok napi 2 font kenyeret és némi bort, valamint főtt ételt kapnának, utóbbit alkalmas személyre javasolja bízni,

4 Laskóy László volt esküdtet hídbiztossá javasolja kinevezni,

5 szabad kezet kér a rabok átszállításának lebonyolítása tekintetében, aszerint amint a munka megkívánja, a mérnökkel egyetértésben.

A közgyűlés lényegében elfogadja az előterjesztést és annak alapján a hidépítés megkezdését elrendeli. Nem járul hozzá csak 20 rab kirendeléséhez, mert „...Szent Gróth Mezővárosban biztos börtön csak 20 raboknak adattathatik...” Laskóy László tisztes esküdt úr részére 30 krajcárt állapít meg napibérül. A rabok minden második napon fél itce bort kapnak a rendes kenyéren és főtt ételen kívül. A hajdúk és foglárók a rendes fizetésükön felül napi fél font húst és egy messzel bort kapnak. Minderről a főszolgabíró majd annakidején számadásokat köteles bemutatni.⁹

Ezzel a hidépítés munkálatai megindulnak. A késői munka-kezdés miatt még a következő évi építési időszakban sem készül el a híd. Tolnay Károly főszolgabíró 1845-ben 1723. sz. alatt jelentést tesz a közgyűlésnek arról, hogy a híd építését folytatni kell s erre ismét 20 rab kirendelését kéri az előző évvel azonos feltételek mellett. Ezt a közgyűlés elrendeli.

Az 1846. januári közgyűlésen a főszolgabíró újabb jelentésével foglalkoznak. Minthogy a híd építését leginkább az hátráltatja, hogy a keszthelyi kőfaragó a munkáját nem végezte el, javasolja vele írásbeli szerződés megkötését annál is inkább, mert eddig csak szóbeli megállapodás alapján dolgozott. A közgyűlés Jakabfy Gergely számvevőt és Csepely József mérnököt bízta meg a szerződés megkötésével. Ugyanők kötelesek azt is megállapítani, hogy miért fog a híd

⁵ Uo. 1834. nov. 10. kgy. jkv. 22. old. 2211. sz. valamint a közgyűlési iratok között a Htt. 24894. sz. leirata, kelt, 1834. szept. 2.

⁶ Uo. 1842. június 20. kgy. jkv. 1714. sz.

⁷ Uo. 1843. február 13. kgy. jkv. 105. old. 354. sz.

⁸ Uo. 1844. jan. 15. kgy. jkv. 246. old. 415. sz.

⁹ Uo. 1844. jún. 10. kgy. jkv. 111. old. 2032. sz.

előreláthatóan többbe kerülni az előirányzott összegnél.¹⁰

1845. nov. 10-én keltezett jelentés.

A jelentés leírja a hidépítés munkálatainak állását az 1845 építési időszak végén, azért annak szó szerinti idézése érdeklődésre tarthat számot.

„Az 1844. jún. 10-i közgyűlés 2032. sz. végzésénél s több még előbbi gyűlések határozatainál fogva Szentgrót mezőváros mellett Zala vizének mellék medrén építtetni rendelt kőhíd állapotára nézve kötelességemnek tartom a következőkről a nemes Vármegyét értesíteni:

1-ör. Az említett kőhidnak két feje faragott kővel kirakva s a bolt fészkeig elkészítve három hídoszlop pedig oly képen munkába véve vagynak, miképen azok részint három részint négy sor faragott kőnyi magasságra a víz színén felül emelkedtenek.

2-ör. Annak oka, hogy ezen hídoszlopok szinte a bolt fészkeig — mint ezévre tervezve volt — el nem készültenek s a híd építések egy egész hónapra fel is függesztettek, ott fekszik, hogy Hertelendy Imre volt főbíró és Csepely József mérnök urakkal csak

szóval és nem írásban szerződött Keszthelyi kőfaragó Kugler Mihál a faragott kövek elkészítésével nagyon hátramaradott s maga mentiségére ürügyül azt hozá fel, hogy ő szerződésénél fogva csak jövő tavaszra kényszeríthetik a munka befejezésére. Nehogy tehát jövőre is illy rendetlenség miatt bármi hátramaradást szenvedjen a nemes Vármegye, egy szigorú írásbeli szerződésnek megerősítésére főszámvevő és mérnök urakat annyival is inkább kiküldeni kérem, mert a fent érintett kőfaragó kelleténél nagyobb követelésekkel áll elő sőt még több száz napszámra menő megyei erőt is igényel magának.

3-ör. Mivel igen előre látom, hogy a pénztárból kifizettetni rendelt summák mellyek már igen nagy részben a mesterembereknek és anyagokért ki is szolgáltatottak, intézkedésre is a fentebb általam kiküldetni kért urakat utasítani alázatosan véleményezem.”

Felhívjuk a figyelmet a jelentés bevezetésére, mely szerint a híd a Zala vizének mellék medrén épül. Abban az időben tehát ez a híd volt az ártéri híd és nyilván a jelenlegi ártéri híd alatt volt a főmeder.

De végülis befejeződnek a munkálatok. Készen áll a híd. Ezt bizonyítja az a körülmény, hogy Tolnay Károly főszolgabíró 1846 novemberében beterjeszti a szentgróti híd építéséről a zárszámadást. Beterjeszti a még ki nem fizetett számlákat és a maradványként meglevő 320 forint 8 krajcárt. A közgyűlés a számadásokat kiadja főszámvevőnek azzal a meghagyással, hogy azokat vizsgálja át a még ki nem fizetett „árjegyzékekkel” együtt és ellenőrizze Laskay építési biztos eltöltött napjainak összegzését.¹¹

Fenti megállapítások a vármegyei közgyűlés jegyzőkönyveiből voltak kizárhatók. Ismerteinket ezenfelül a híd számadási irataiból lehet majd kiegészíteni, ha azok előkerülnek.

A híd pillérén látható évszámzés a fentiek szerint a híd elkészültének időpontját jelzi. Mint-hogy az építkezés 1844-ben kezdődött, az építés idejét helyesen kettős évszámmal jelezhetjük: Épült 1844—46.

A hidat az irodalom nem említi s a műemlékjegyzékben nem szerepel.

¹⁰ Uo. 1846. jan. kgy. jkv. 155. sz. és a közgyűlési iratok közötti

¹¹ Uo. 1846. novemberi közgyűlés jegyzőkönyve, 3756. sz.

